

וּלְרָגֶל הָיוּ מְקַפְּלִין אוֹתָן, ולא חיברו אותם לקירות, משום שאסור להוסיף על הבנין, וכמאמר הכתוב (דברי הימים א כח, יט, וראה סוכה נא, ב) 'הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל' (מקדש דוד קדשים א, ה, וראה הערות הגר"ש אלישיב).

קוֹרוֹת שֶׁל שְׁקָמָה הָיוּ בִּירֵחוֹ וְהָיוּ בְּעֵלֵי זְרוּעוֹת נוֹטְלִין אוֹתָן בְּזֶרַע, שסמכו על כך שכיון שאילנות שקמה אינם נותנים פירות, הבעלים לא יקפידו בנטילתם (חי המאירי).

אַרְבַּע צוּחוֹת צוּחָה עֶזְרָה, רמז להמיית העם על דברים אלו (חי המאירי). ויש שפירש, שהוא לשון מליצה, שהיה ראוי לצוות על כך (בן יהוידע, בפי שני). או הכוונה שבת קול צווחה, ונשמע קולה בעזרה (בן יהוידע, בפי ראשון). או שהעזרה עצמה צווחה כפשוטו, שקדושה גדולה היתה בבית המקדש, יוצאת מדרך הטבע, עד שממש היתה בו רוח חיים (שיח יצחק [לדבי אייזיק חבר] בדרוש נפלא על ענין ב' נונין הפופי). והטעם שצווחה העזרה לא היה רק כדי להודיע את מעלתם וחסרונם של אותם שצווחה עליהם, שהלא היו אחרים גדולים מהם במעלה או בחיסרון ולא צווחה העזרה עליהם, אלא הצווחות היו על עניינים הנוגעים לעזרה (הערות הגר"ש אלישיב כריתות כח, ב).

צֵאוּ מִכָּאן בְּנֵי עֲלֵי שְׁטִימָאוּ הֵיכַל ה', וכמו שנאמר עליהם (שמואל א ב, כב) 'אשר ישכבון את הנשים הצובאות פתח אהל מועד' (רש"י). ובגמ' בשבת (נח, ב) דרש רבה בר נחמני בשם רבי יונתן, שלא חטאו באשת איש ממש, אלא שהיו משהים את הקרבת קניי היולדות שבאו להיטהר, ועל ידי זה התאחרו מלשוב לביתן והתבטלו מפריה ורביה, ולפי זה גם כוונת הברייתא כאן היא, שכאלו טימאו את ההיכל ולא שטימאוהו ממש (מהרש"א). ויש סובר, שהברייתא כאן חולקת, וסוברת שחטאו באשת איש ממש (באר שבע כריתות כח, א).

דְּהוֹה כְּרִיף יָדִיה בְּשִׁירָא וְעֵבִיד עֶבְדָּה - היה כורך ידיו במשי, כדי שלא יתלכלכו מהבשר והדם (רש"י כריתות כח, ב). והחטא הוא בזיון קדשים, שלא היה רוצה לגעת בהם בידי (רש"י בפי שני; רבנו חננאל). או משום שהמשי שכרך על ידיו היה חציצה הפוסלת את העבודה (רש"י בפי ראשון). ומה שמבואר בסוכה (א, א) שנטילת לולב על ידי סודר אינה נחשבת חציצה, זהו רק באופן שהסודר מסייע לאחיה (תוס'). או דוקא באופן שעושה כן דרך כבוד (תוס') סוכה שם ד"ה דבעינא, וראה תוס' יומא נח, א ד"ה מין. ופסול נוסף היה בכריכת הידיים במשי, משום שנחשב 'יתור בגדים', ולבישת כהן יותר משמונה בגדים בעבודה, פוסלת אותה (באר שבע, שם).

וְיָכֵנס יִשְׁמַעְאֵל בֶּן פִּיֶּאֱיָ תַלְמִידוֹ שֶׁל פְּנַחֲסָן וְיִשְׁמַשׁ בְּכַהֲנָה גְדוֹלָה, שכשר היה, ובני ביתו היו בעלי זרוע, וכמאמר אבא יוסף בן חנין לעיל 'אוי לי מבית ישמעאל בן פיאיא, אוי לי מאגרופן' וכו' (רש"י). כי אצל הצדיק צריך שיהיו גם תכונות הנחשבות למידות רעות, אלא שמשתמש בהן לעבודת השם, ובני ביתו למדו אותן ממנו, אך השתמשו בהן להיפך, לצד הרע, וצווחה העזרה להודיע שאינו כמותם, אלא הוא בעל מידות טובות ובני ביתו הם שהפכו אותן לצד הרע (דרשות חתם סופר ג, קא), וכינוהו 'תלמידו של פנחס' אף שהיה הרבה דורות אחריו, כדי להודיע בכך את מעלתו כאילו רבו היה פנחס בן אלעזר, שהיה מפורסם במעלתו (מהרש"א).

שָׂאוּ שְׁעָרִים רָאשִׁיכֶם וְיָכֵנס יוֹחָנָן בֶּן נֶרְבָּאִי תַלְמִידוֹ שֶׁל פְּנַחֲסָא, יתכן שזהו יוחנן כהן גדול ששימש שמונים שנה בכהונה גדולה עד שנעשה צדוקי [ראה ברכות (טז, א)]. ועל ישמעאל בן פיאיא אמרה העזרה 'תלמידו של פנחס', דהיינו פנחס בן אלעזר,

אֵין נִוְתָּנִין פִּיֶּאֱה לִירָק, משום שפיאה היא הפקר הפטור ממעשר, וכשיתן פיאה מהירק, יטעו העניים לחשוב שחייב בפיאה ולא יפרישו מעשר, ועל ידי כך יפסידו הלויים את המעשר המגיע להם (רש"י). או שמחמת שלא יפרישו העניים מעשר, נמצאו אוכלים טבל (רש"י לעיל נו, א, וראה מהרש"א צ"ח והערות הגר"ש אלישיב). והטעם שלא נפטרו הירקות הללו ממעשר מחמת שהפקירם בן בוהיין לעניים והפקר פטור מן המעשר (קושיית תוס'), משום שלדעת בית הלל (פאה ו, א) הפקר חל בתנאי שהוא לעשירים ולעניים, ובן בוהיין הפקירם רק לעניים. ולדעת בית שמאי (שם) שאף הפקר לעניים בלבד הוא הפקר, לא חל ההפקר משום שסבר בן בוהיין שחובתו להפקיר, והפקר בטעות אינו הפקר (תוס').

כִּי הֵיכִי דְלֵאל לִימְרוּ דְחוּי קָא מְדִי לָן - כדי שהעניים לא יאמרו שהבטיחם כפליים רק בכדי לדחותם, ולבסוף לא יתן להם כלום, שאם היה רוצה לתת להם, למה לו לומר להם שישליכו מעליהם מה שבידם ויתן להם פי שניים, הלא יכול להוסיף להם על מה שכבר נטלו, לכן פירש להם שבקשתו להשאיר את הירק שנטלו אינה משום שעני צרה, אלא מפני שאמרו חכמים שאין נותנים פאה לירק (רש"י). ולעולם יהא אדם נזהר לא לבייש את העניים ולהכאיבם בדיבורים קשים, וכל שכן שלא יראה עצמו כמרמה אותם וכדוחה אותם בדברים (מאירי). ואפילו שהיה נותן להם מיד כפליים, אסור להביא עצמו לידי חשד אפילו לשעה קלה (חתם סופר השלם).

בְּלִשְׁכַּת בֵּית הַפְּרוּה - נקראת על שם מכשף ששמו 'פרוה', שבנאה (רש"י יומא לה, א). ויש שפירש, שחפר מחילה תחת קרקע המקדש כדי לראות את הכהן גדול בעבודתו ביום כיפורים, ומצאוהו והרגוהו, וקראו הלשכה על שמו (תוס' שם ד"ה פרוה, וכו' פ' הרמב"ם בפי המשנה מדות ה, ג). או שנקראת כן על שם עורות הפרים שהיו מולחים בה (ר"ש מדות שם).

הַתְּקִינוּ שִׁיְהִי מַחְלָקִין אוֹתָן מִעֶרֶב שֶׁבֶת לְעֶרֶב שֶׁבֶת, ותקנה זו קיימת לעולם, גם בזמן שכבר אין בעלי זרוע נוטלים את העורות, שכל תקנה שתתקנו בית דין הרי היא קיימת לעולם. ואף אם בטל הטעם שבגללו תיקנו את התקנה, ובא בית דין מאוחר מהם וביקש לבטל את התקנה, אינו יכול עד שיהיה גדול מבית הדין הראשון בחכמה ובמנין, לפי שאין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו, אלא אם כן גדול ממנו בחכמה ובמנין [כמבואר במשנה בעדיות (א, ה) וברמב"ם (ממרים ב, ב)] (חסדי דוד על התוספתא מנחות יג, ד, בביאור דעת הרמב"ם שהביא תקנה זו להלכה במעשה הקרבנות ה, כ, וראה שפת אמת).

דְּאִתִּינן כּוֹלֵהוּ מִשְׁמֵרוֹת וְשִׁקְלָן בְּהֶדְדִי, והחלוקה היתה כך, שכל בית אב מאותה משמרת נטל את עורות הקרבנות שהוקרבו ביום ששרתו בו (ע"פ רש"י). ויש סובר, שהחלוקה היתה בשווה בין כל בתי האב של כלל אנשי המשמר (מאירי; רמב"ם מעשה הקרבנות שם, ע"פ הגר"ז או בנו הגר"ד, ראה ספר הליקוטיוס ברמב"ם מהד' פרנקל שם, ומנחת אברהם יומא זי, ב).

עֶמְדוֹ בְּעָלִים וְהַקְדִּישׁוּם לְשִׁמְיָם, כל כהני המשמרות יחד (רש"י). ויש שכתב, שדוחק לפרש ש'בעלים' הכוונה לכהנים (מהרש"א), וגם תמוה איך הקדישום לכהנים, הלא עדיין אין העורות שלהם (הגר"ז, הובא בשיעורי רבנו משולם דוד הלוי, מנחות קח, א), אלא הפירוש הוא שהבעלים ממש הקדישו, קודם גמור הקרבת הקרבנות, שאז הוא קודם זמן זכיית הכהנים בעורות (מהרש"א, וראה מאירי).